

COMMUNISM, TRADE-UNIONISM AND LABOUR LAW IN GREATER ROMANIA AND INTERWAR EUROPE

Sorin BUZATU

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The Communist Parties of Europe appeared in the tumult resulting from the end of the First World War. Since their birth they became a branch of the Communist Party of the Soviet Union, which was the engine of the Communist International. Thus, the party leaders closely followed the Comintern's instructions. The communists tried to control the working class with the aid of the syndicates affiliated to or under the control of the Red International of Labor Unions. But they fought hard against the trade unions that were under the leadership of the Social - Democrat Union leaders. On the other hand, European countries have reacted by means of labor legislation aimed at improving the economic and socio-occupational situation of workers in order to prevent social convulsions. The Great Depression has stimulated the opening of labour conflicts, many of which have resulted in violent strikes and extensive social protest movements.

Keywords: Communist Party of the Soviet Union, Comintern, Red International of Labor Unions, working class, labour disputes, The Great Depression, strikes, social protest movements

Perioada care a urmat încheierii Primului Război Mondial s-a caracterizat printr-o serie de evenimente nefaste, cum ar fi criză economică, tulburări sociale, ascensiunea curentelor ideologice de extremă dreaptă și a curentelor politice radicale de stânga. Între acestea din urmă se remarcă comunismul, numit în Rusia Sovietică *bolșevism*, care a reprezentat varianta radicală a stângii socialiste. Dezvoltarea ideilor bolșevice în Europa interbelică era în strânsă corelație cu victoria grupării comuniste în fostul Imperiu Rus, ca urmare a preluării puterii politice la 25 octombrie/ 7 noiembrie 1917, în urma unei lovitură de stat, rămasă în conștiința publică și istorică sub denumirea de Revoluția bolșevică.

Pe fondul nesiguranței economice, a instabilității guvernamentale și a problemelor sociale ce au decurs din acestea, Europa a cunoscut în perioada 1918-1921 intense tulburări social-economice manifestate prin revigorarea luptei sindicale și a confruntărilor politice tot mai virulente între grupările politice ce reprezentau stânga, mai ales extrema stângă, și cele care se identificau cu ideologia de extremă dreaptă. Așa s-a întâmplat în Germania, Italia și Ungaria. Influența stângii comuniste crește și în Franța, Spania sau Austria. Până și în Suedia, țară care nu cunoscuse suferințele Marelui Război, era desemnat în primăvara anului 1920 un prim-ministru socialist, pe nume Karl Hjalmar Branting, care a condus până în anul 1925 trei coaliții guvernamentale formate în jurul Partidului Social Democrat al Muncitorilor.¹

De altfel, în primii ani de după război, Rusia Sovietică a reușit să-și creeze punți ideologice în unele țări, îndeosebi din Europa. Astfel, în unele state europene au fost

¹ Norman Davies, *O istorie a Europei*, București, Editura RAO, 2015, p.809

înființate partide comuniste, care au căpătat o anumită notorietate în rândul populației sărace și a unor minorități naționale. Majoritatea acestora acționau contrar interesului național. De exemplu, Partidul Comunist din Polonia s-a opus independenței statului polonez între anii 1918-1920,² susținând apartenența la Rusia Sovietică. Partidul Comunist din România, apărut în mai 1921, era în total dezacord cu existența statului național unitar cunoscut sub denumirea de România Mare, clamând cu fermitate lozinca autodeterminării până la dezlipirea de statul român a unor teritorii precum Transilvania, Basarabia și Dobrogea.

Tocmai această politică potrivnică interesului național, dar și alte idei doctrinare bolșevice, care vizau diverse aspecte sociale, economice, politice și ideologice au făcut ca partidele comuniste din Europa să nu se bucure de o prea mare simpatie din partea cetățenilor acestor țări, excepție făcând în perioada interbelică Cehoslovacia și Germania.³ În general, partidele comuniste europene activau în ilegalitate,⁴ așa cum a fost și cazul Partidului Comunist din România, interzis în viața politică și publică începând cu anul 1924.

Rusia Sovietică a încercat extinderea acestui plan de infiltrare și în alte zone geografice, cum ar fi Imperiul Britanic sau Statele Unite ale Americii,⁵ dar fără prea mare succes. De acest demers s-a ocupat Internaționala a III-a Comunistă (Cominternul), înființată la Moscova în martie 1919, care se afla sub controlul deplin al Partidului Comunist din Rusia Sovietică.⁶ Această organizație politico-ideologică considera partidele comuniste din afara spațiului sovietic ca fiind simple anexe ale sale.⁷ Toate demersurile angajate de partidele comuniste din țările europene sau din alte regiuni geografice erau atent dirijate, controlate și monitorizate pentru a nu se abate de la hotărârile luate de liderii P.C.U.S.⁸ și ai Cominternului.

Bolșevicii din Rusia Sovietică urmăreau extinderea „revoluției” la dimensiuni mondiale. Ei au profitat de contextul istoric existent la sfârșitul Primului Război Mondial, confuz din punct de vedere social-economic și politic, promovând și susținând logistic și propagandistic unele acțiuni revoluționare din Europa. Astfel, cu ajutorul Moscovei, Ungaria devenea o republică bolșevică între 21 martie-6 august 1919. În cuprinsul aceluiași an, în sudul Germaniei, se proclama, pentru numai 25 de zile, Republica Sovietică a Bavariei. În același timp, în vestul Germaniei, consiliile muncitorești, dominate de comuniști, proclamau așa numita Republică Roșie din regiunea Ruhr-ului.

Restabilirea autorității guvernamentale în statele europene, dintre care unele aveau o mai veche vocație democratică, și refacerea economică au contribuit la restabilirea păcii sociale. În unele cazuri avântul ideologic comunist a fost blocat de

² *Ibidem*, p.847

³ Martin Kitchen, *O istorie a Germaniei moderne de la 1800 până în prezent*, București, Humanitas, 2021, p.335

⁴ Norman Davies, *op.cit.*, p.847

⁵ Robert S. McElvaine, *The Great Depression. America, 1929-1941*, New York, Three Rivers Press, 2009, pp.348-349

⁶ Începând cu anul 1922 statul sovietic se va numi Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, pe scurt U.R.S.S.

⁷ Marin C. Stănescu, *Moscova, Cominternul, Filiera Comunistă, Balcanică și România (1919-1943)*, București, 1994, p. 20.

⁸ Partidul Comunist din Uniunea Sovietică.

concurența autoritaristă, fascistă sau din anii '30 nazistă. După perioada de început a anilor anilor '20, în care au avut loc mari greve generale sau pe ramuri economice, demonstrații de amploare, unele culminând cu lupte de stradă, revoltele sociale instrumentate de curentele de stânga s-au diminuat, lumea europeană intrând într-o perioadă caracterizată prin stabilitate politică, socială și economică. Mișcarea grevistă cunoaște un remarcabil recul, iar impactul ideologic al comuniștilor în mediile sociale defavorizate părea să stagneze. Nimic nu anticipa tulburările social-politice și economice care au avut loc în anii '30.

Încă din ultimele două decenii ale secolului XIX mișcarea sindicală a cunoscut un anumit progres în marile state europene. Așa s-a întâmplat în Franța, Anglia și Germania, unde ideile socialiste reformiste dobândiseră prioritate față de ideile marxiste radicale promovate de cei numiți în mod generic *socialiști revoluționari*.⁹ De exemplu, în Franța a prevalat perspectiva unității mișcării sindicale în jurul ideilor lansate de doctrina socialismului reformist. Astfel, în 1895 a luat naștere Confederația Generală a Muncii,¹⁰ care a adoptat încă de la început această poziție moderată, similară cu cea a trade-unionismului britanic. Acest fapt semnifică respingerea acțiunilor revoluționare, de tipul *insurecției armate*, promovate de Karl Marx și Friedrich Engels, preferându-se negocierile cu patronatul și cu autoritățile statului în scopul îmbunătățirii condițiilor sociale și profesionale ale *proletariatului*. Cu alte cuvinte, se pune pe primul plan satisfacerea revendicărilor economice. Revendicările politice erau evitate pentru a nu trezi suspiciunea autorităților.

Aceeași tactică sindicală a fost adoptată în aproape întreaga Europă antebelică. Numai în Rusia, mai ales după scindarea Partidului Social Democrat al Muncitorilor din Rusia (1903), *bolșevicii* au activat intens în mediul sindical, în mod legal însă pentru scurtă vreme (1905-1909),¹¹ pentru a-l deturna de la revendicările economice spre acțiunile cu caracter politic. Totuși activitatea sindicală rusă era puțin importantă deoarece proletariatul rus nu a manifestat un interes deosebit pentru organizarea lui profesională. Acest fapt a fost determinat și de măsurilor coercitive la care au recurs autoritățile statului rus pentru a stopa orice act de opoziție la adresa sistemului politic autoritar. De altfel, în anul 1909 activitatea sindicală în Imperiul Rus a fost interzisă.¹²

Pentru sindicalismul revoluționar, specific marxismului radical, deci și curentului bolșevic, aveau prioritate ideea *luptei de clasă*, revendicările de ordin politic și acțiunile revoluționare de tip insurecțional. Revendicările economice erau trecute într-un plan secund. Ele urmau să fie doar preludiul mișcărilor greviste, care trebuiau să evolueze spre revendicările politice și, la momentul oportun, să declanșeze revolta militară a clasei proletare, în strânsă alianță cu alte categorii socio-economice defavorizate sau numai nemulțumite de un anumit context economic și politic.

⁹ Toma Riconte, *Mișcarea sindicală. Sindicalismul reformist. Sindicalismul revoluționar*, Editura Curierul Judiciar, 1930, p.15

¹⁰ *Ibidem*, p.27

¹¹ *Ibidem*, p.61

¹² *Ibidem*

Între 1900 și 1929 Europa a cunoscut un avânt deosebit în domeniul mișcării sindicale. Astfel, în Franța, în mai 1920, Confederația Generală a Muncii înregistra 1,6 milioane membri. În cadrul ei sindicatul muncitorii feroviari beneficia de o creștere a numărului de membri de la 80.000 în anul 1917, la 300.000 în anul 1919. De asemenea, sindicatul lucrătorilor din metalurgie cunoscuse și el o creștere fulminantă de la 18.000 de membri în 1916, la 200.000 în 1919.¹³

Însă, odată cu înființarea Cominternului se produce scindarea mișcării sindicale europene. Mai întâi, Internaționala Comunistă a exercitat presiuni intense asupra partidelor socialiste și a partidelor social-democrate existente. Ea intenționa să și le subordoneze sau măcar să-și creeze conexiuni ideologice în țările europene, prin înființarea unor partide comuniste rezultate din sciziunea vechilor partide socialiste. Apoi, aceeași strategie a fost aplicată mișcării sindicale, aflată până atunci, în mare măsură, sub influența exercitată de partidele socialiste consacrate. În acest mod, între anii 1919-1921, în urma unor ample lupte politice și ideologice în interiorul acestor partide socialiste și social democrate, comuniștii prosovietici au reușit să pună bazele unor partide comuniste de sorginte bolșevică în mai toate statele europene. De exemplu, în anul 1922, în Germania, a avut loc scindarea Partidului Social-Democrat, care în această circumstanță a pierdut două treimi din membrii săi. Aceștia s-au alăturat Partidului Comunist German, nou înființat. Este adevărat că pe măsură ce societatea germană a reintrat pe făgașul stabilității economice și politice, Partidul Comunist German pierde acest avantaj numeric în dauna rivalului său politic, Partidul Social Democrat.¹⁴

Aceste evenimente șablon se repetă ca o copie la indigo în mai multe state europene. De exemplu, în Franța, mai întâi apare Partidul Comunist Francez, în urma Congresului de la Tours din decembrie 1920, rupt din sânul Partidului Socialist Francez, deoarece acesta din urmă nu a vrut să îmbrățișeze linia dictată de Moscova. O consecință imediată a fost scindarea mișcării sindicale franceze. Astfel, în Franța, pe lângă deja prestigioasa Confederație Generală a Muncii a apărut, în urma sciziunii din anul 1921, Confederația Generală Unitară a Muncii. Ea grupa Sindicatele Unitare de sorginte comunistă care au aderat la Internaționala Roșie Comunistă sau Profintern.¹⁵ Această organizație sindicală internațională se afla sub controlul strict al Cominternului, deși în mod oficial se prezenta ca având o activitate profesională independentă.

O situație asemănătoare o întâlnim și în Spania unde în anul 1921 era înființat Partidul Comunist Spaniol în urma sciziunii produse în cadrul Partidului Socialist Muncitoresc Spaniol. Ca și în cazul celorlalte țări europene, Partidul Socialist a rămas legat de doctrina marxistă reformistă, în timp ce Partidul Comunist a aderat la Comintern, preluând linia marxistă radical-bolșevică. De asemenea, dacă sindicatele revoluționare aflate sub influența comuniștilor s-au afiliat la *Internaționala Sindicală*

¹³ Thomas Beaumont, *Fellow Travellers. Communist Trade Unionism and Industrial Relations on the French Railway, 1914-1939*, Liverpool, Liverpool University Press, 2019, pp.52-53

¹⁴ Martin Kitchen, *op.cit.*, p.335

¹⁵ Internaționala Roșie Comunistă sau Profintern, controlată de Moscova, grupa așa numitele Sindicate Unitare din țările europene, coordonându-le activitatea politică și sindicală.

Roșie,¹⁶ sindicatele majoritare aflate sub influența socialiștilor moderați s-au alăturat *Internaționalei Galbene de la Amsterdam*. Influența comuniștilor a fost ceva mai importantă în Catalonia, decât în restul Spaniei. Deși, la fel ca în restul Europei, comuniștii nu au fost din punct de vedere numeric mai importanți decât socialiștii reformiști, ei s-au dovedit extrem de activi în Spania, atât în plan politic, cât și în plan sindical, pe durata întregii perioade interbelice, atrăgându-și, mai ales în mediul sindical, simpatii crescânde.¹⁷

Pe de altă parte, ca o contrapondere la influența politică subversivă a Cominternului asupra sindicatelor unitare roșii din Europa, liderii politici și sindicali social-democrați au revitalizat vechile organizații sindicale reformiste ale muncitorilor, punând bazele în iulie 1919 *Internaționalei de la Amsterdam*, numită și Internaționala Galbenă,¹⁸ aceasta fiind în total dezacord cu direcția ideologică, politică și sindicală pe care o impregnaseră bolșevicii asupra Profinternului.

Și în cazul României lucrurile au stat identic. Între anii 1919-1921, activitatea mișcării socialiste din România s-a caracterizat prin lupte crâncene între liderii socialiști fideli principiilor social-democrate și liderii socialiști orientați către Moscova. Liderii de nuanță ideologică bolșevică au provocat intense dispute pentru preluarea controlului în cadrul Partidului Social Democrat din România (PSDR), care din decembrie 1918 își schimbase denumirea în Partidul Socialist. Aceeași tensiune s-a manifestat și în interiorul filialelor regionale ale partidului, care beneficiau de o anumită independență organizatorică, datorată contextului istoric în care au luat naștere. Aceste organizații regionale proveneau din vechile partide socialiste sau social democrate, care activaseră independent unele de altele în cadrul provinciilor unite cu țara în anul 1918. În cele din urmă, conflictul ideologic intern a determinat scindarea Partidului Socialist și transformarea lui, în mai 1921, în Partidul Comunist din România, care a devenit o simplă anexă a Cominternului. O parte a vechilor membri ai Partidului Socialist se vor regrupa în Federația Partidelor Socialiste din România, care șase ani mai târziu se va intitula Partidul Social Democrat (mai 1927).¹⁹

Din cauza ingerințelor liderilor comuniști în activitatea organizațiilor profesionale, pe care doreau să le deturneze în direcția de acțiune a intereselor Cominternului, mișcarea sindicală din România cunoaște la rândul ei scindarea în urma congreselor sindicale de la Sibiu (iunie 1922) și de la Cluj (septembrie 1923).²⁰ Astfel, în toamna anului 1923 apar două confederații sindicale: Consiliul General al Sindicatelor (CGS), care se afla sub îndrumarea liderilor social democrați, și Consiliul General al Sindicatelor Unitare (CGSU), aflat sub influența Partidului Comunist din România.

¹⁶ Andrew Durgan, *Sindicalismo y marxismo en Cataluña 1931-1936. Hacia la fundación de la Federación obrera de Unidad Sindical*, în *Historia Social*, nr. 8, 1990, p.30

¹⁷ *Ibidem*, pp.31-32

¹⁸ *International Federation of Trade Unions*, 23.05.2021, https://en.wikipedia.org/wiki/International_Federation_of_Trade_Unions, accesat la data de 27. 05. 2021

¹⁹ Sorin Radu, *Ion Flueraș (1882-1953). Social-democrație și sindicalism*, ediția a II-a, revizuită, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2021, pp.157-158

²⁰ Marin C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1921-1924*, Editura Politică, 1971, pp.225-233

Existau, ca și în cazul celorlalte țări europene, sindicate independente, dar influența acestora în România era neglijabilă.

Consiliul General al Sindicatelor din România se va afilia în anul 1923 la *Internaționala Galbenă de la Amsterdam*.²¹ Din anul 1926 *Consiliul General al Sindicatelor (CGS)* își va schimba denumirea în *Confederația Generală a Muncii*, după modelul francez, ale cărei direcții politice, ideologice și sindicale le va urma cu consecvență. În același timp, *Sindicatul Unitar* vor păstra o relație strânsă cu *Internaționala Roșie Sindicală* informând-o despre activitatea asociațiilor profesionale din România și cu precădere despre tactica sindicală și politică abordată de *Confederația Generală a Muncii*.²² *Consiliul General al Sindicatelor Unitare* nu a oficializat legătura sa cu Profinternul, deoarece risca să fie interzis prin lege.

Tulburările sociale de la sfârșitul Marelui Război și experimentul bolșevic de la granițele Europei, au determinat autoritățile statelor europene să adopte o serie de legi care să îmbunătățească condiția profesională, economică și socială a angajaților din mediul public și privat. Astfel, în Franța, în anul 1919 a fost adoptată prima lege care privea contractul colectiv de muncă și o alta care stabilea ziua de lucru de 8 ore.²³ În anul 1927, Codul Muncii era modificat în interesul angajaților. De asemenea, în anul 1928 a fost adoptată Legea cu privire la asigurarea socială. Ea prevedea ca atât angajatorul, cât și salariații să contribuie în mod egal pentru a acoperi riscurile care puteau surveni în caz de boală, dizabilități, bătrânețe și moarte.²⁴

Astfel, după modelul avansat al legislației muncii din statele europene și în România au loc progrese demne de a fi luate în seamă. Deși Parlamentul a respins *Legea contractului colectiv de muncă* în 1909, Căile Ferate Române, întreprinderile petroliere de pe Valea Prahovei, Uzina de Gaz și Electricitate din București și Fabrica de Textile din Buhuși au încheiat contracte colective de muncă încă din acel an. Ceva mai târziu, în anul 1929, va fi adoptată *Legea contractelor colective de muncă*.²⁵ Prin această lege se stabilea că salariatul trebuia să primească în schimbul muncii sau a serviciilor sale o remunerație de la patronul său la termenele prevăzute în contract. Patronul era obligat să asigure condițiile de muncă și de siguranță ale lucrătorului său. De asemenea, trebuia să îi acorde acestuia un concediu anual de odihnă plătit, în funcție de vechimea în muncă a salariatului. Lucrătorul putea fi penalizat dacă nu respecta normele de muncă și producea daune patronului său. De asemenea, se stabileau termenii valabilității contractului de muncă și daunele primite de partea vătămată în cazul desființării abuzive a acestuia. Legea prevedea atât contractul individual de muncă, cât și contractul colectiv de muncă. Contractele colective de muncă puteau fi încheiate atât de

²¹ Sorin Radu, *op.cit.*, p.152

²² *Ibidem*, p.148

²³ Claude Didry, *The Institutional Foundations of „Labor Conventions” in France between the Wars*, în *Historical Social Research*, vol.40, nr.1 (151), 2015, p.43

²⁴ *Ibidem*

²⁵ Denisa Pătrașcu, *Contractul colectiv de muncă la nivel național o piedică temporară pentru guvern*, 21 februarie 2011, <https://denisapatrascu.com/2011/02/21/contractul-colectiv-de-munca-la-nivel-national-o-piedica-temporara-pentru-guvern/>, accesat la data de 14.05.2021

reprezentanții legali ai asociațiilor profesionale, cât și de grupări fără personalitate juridică.²⁶

Chiar dacă aplicarea acestei legi în perioada interbelică nu a fost respectată întru-totul de patroni,²⁷ aceasta reprezenta un pas înainte pe calea elaborării și consolidării unei legislații a muncii eficiente, dând posibilitatea unor negocieri salariale și a unor reevaluări periodice a condițiilor de muncă, care trebuiau să satisfacă în mod echitabil ambele părți angajate în acest proces dinamic.

Legislatorul căutase să îmbunătățească condițiile de viață și de muncă ale lucrătorilor și, în acest sens, elaborase o serie de legi cum ar fi *Legea repaosului duminical* adoptată în 1910 și actualizată în anul 1925²⁸, sau o serie de legi sanitare între 1885 și 1913.²⁹ *Legea pentru reglementarea repaosului duminical și al sărbătorilor legale* stabilea ziua de duminică ca fiind zi liberă atât în stabilimentele particulare, cât și în cele de stat. Legea mai acorda lucrătorilor și un număr de 13 zile libere pentru sărbătorile legale. Mai mult, legea prevedea că în urma unor negocieri, se puteau stabili în favoarea salariaților de alte confesiuni repausuri suplimentare pentru respectarea sărbătorilor confesionale mai importante pe care le aveau, dar, zilele decretate prin lege pentru toți cetățenii erau valabile și pentru cei de altă confesiune decât cea ortodoxă. Convențiilor colective sau particulare le era interzisă derogarea de la aceste dispoziții cuprinse în articolele 1 și 2 din lege. Nerespectarea prevederilor legale din partea patronatului era aspru sancționată financiar.³⁰

De asemenea, se dezvoltă un învățământ profesional întărit printr-o serie de legi, între care prima a fost adoptată la 29 august 1901.³¹ Mai mult, statul român voia să controleze dacă măsurile favorabile lucrătorilor erau aplicate și respectate întru totul și în acest sens a fost adoptată *Legea pentru organizarea serviciului de inspecție a muncii* în anul 1927. Această lege avea ca obiectiv controlul aplicării dispozițiilor legale cu privire la condițiile de muncă și la protecția lucrătorilor din întreprinderile publice sau particulare.³²

La 5 septembrie 1920 a fost adoptată *Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă* care condiționa desfășurarea grevelor la locul de muncă. Legea interzicea atât patronatului de a impune *lock out*-ul cât și salariaților de a declanșa *greva* „înainte de a se fi îndeplinit procedura de împăciuire”. Aceasta consta în negocierile dintre o delegație formată din salariații nemulțumiți cu patronul sau reprezentantul acestuia, în prezența unui delegat al Ministerului Muncii. Dacă părțile nu ajungeau la o înțelegere, urma să fie constituită o *comisie de arbitraj* în care, de asemenea, era implicat

²⁶ Octavian Iliescu, D.A. Diaconescu, *Codul de ședință al judecătorului de muncă*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, pp.32-49

²⁷ Alexandru-Murad Mironov, *Grigore Trancu-Iași și „Protecția muncii naționale”*. *Politica social interbelică între naționalism și combaterea șomajului*, în *Revista Transilvania*, nr. 10-11, 2014, pp.68-69

²⁸ D. R. Ioanițescu, *Istoricul organizării sindicale din România. Codul sindicalismului român 1921. Noul cod al sindicalismului 1945*, București, 1945, p.8

²⁹ *Ibidem*, pp.70-73

³⁰ Octavian Iliescu, D.A. Diaconescu, *op.cit.*, pp.70-78

³¹ D. R. Ioanițescu, *Istoricul legislației muncii în România. Regimul muncii de la Regulamentul Organic până în prezent*, București, 1919, pp.74-76

³² Octavian Iliescu, D.A. Diaconescu, *op.cit.*, pp.147-150

și un delegat din partea Ministerului Muncii. Această comisie cuprindea atât partea salariată, cât și patronatul. Comisia de arbitraj era supervizată de instanța judecătorească, iar președintele comisiei de arbitraj se putea „folosi de autoritățile administrative și polițienești competente”. Încetarea lucrului fără respectarea etapelor legale ducea la sancțiuni financiare aspre atât pentru patronat, cât și pentru salariați. Autorul legii, Grigore Trancu-Iași, a fost acuzat că a favorizat patronatul în detrimentul lucrătorilor. Totuși, această lege acorda o anumită satisfacție și salariaților care puteau declanșa, în termenii configurați de lege, conflicte de muncă, în cazul în care erau nedreptățiți.³³

O altă lege avea în vedere condițiile de muncă ale minorilor și femeilor. Aceasta purta denumirea de *Legea pentru ocrotirea muncii minorilor și femeilor și durata muncii*. Legea, adoptată la 13 aprilie 1928, fixa vârsta minimă a minorilor la muncă începând cu 14 ani. Tot aici se stabilea și durata zile de muncă la 8 ore și a celei săptămânale la 48 de ore. De asemenea, legea interzicea munca de noapte pentru femei, fete și băieți mai mici de 18 ani.³⁴

Legea pentru protejarea muncii indigene a apărut în Monitorul Oficial la 3 aprilie 1930. Ea a fost dată pentru a apăra lucrătorul român de o concurență nelocală a unor „supuși străini” și, în acest fel, pentru a-l feri de șomaj. Cetățenii străini trebuiau să beneficieze de un „livret de exercitare a profesiei” emis de statul român prin intermediul Ministerului Muncii. În cazul în care întreprinderile din România, de stat sau particulare, angajau în alte condiții „supușii străini” erau pasibile de amenzi foarte mari. La fel și cetățenii străini care lucrau pe teritoriul României și nu aveau actele în regulă. Străinii care exercitau diverse profesii pe teritoriul românesc beneficiau de un act care stabilea dreptul și termenul de ședere în țară.³⁵ În acel moment, pe teritoriul României Mari, existau circa 29.000 de lucrători străini, dintre care 5.000 lucrau fără forme legale.³⁶

O lege foarte importantă care a contribuit la dezvoltarea organizațiilor profesionale ale lucrătorilor a fost *Legea asupra sindicatelor profesionale* din 24 mai 1921 inițiată de ministrul muncii și ocrotirilor sociale Grigore Trancu-Iași. Această lege dădea un impuls temeinic formării sindicatelor profesionale în diverse ramuri de activitate economică. Dobândirea personalității juridice de către sindicate se obținea la tribunal. În cazul în care sindicatul aducea modificări ulterioare statutelor sau realiza schimbări în personalul de conducere trebuia anunțată judecătoria de ocol pentru a admite aceste modificări. Sindicatul putea beneficia de un patrimoniu, avea dreptul să aibă publicații proprii și să facă educație profesională. În cazul sindicatelor profesionale de muncitori, legea dădea posibilitatea ca acestea să încheie contracte colective de muncă cu patronii. Sindicatul putea cere ajutorul Ministerului Muncii și autorităților din domeniul inspecției muncii pentru a interveni în stabilimentele în care nu se respecta aplicarea legilor și regulamentelor de protecție sau de organizare a muncii și a

³³ *Ibidem*, pp.50-57

³⁴ *Ibidem*, pp.80-92

³⁵ *Ibidem*, pp.116-120

³⁶ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Paideia, 1999, p.200

convențiilor colective. Sindicatele aveau dreptul de a desemna delegați în comisiile de conciliere sau de arbitraj, chiar și dintre membrii săi care nu lucrau în întreprinderea unde exista acel conflict de muncă. Statul își rezerva dreptul de a dizolva acele sindicate care duceau o politică contrară legilor țării sau a bunelor moravuri. Pentru diverse încălcări ale statutului sindical sau ale legilor țării se prevedeau amenzi. De asemenea, sindicatele se puteau grupa pe ramuri, pe circumscriptii teritoriale sau de altă natură, putând realiza uniuni sau federații.³⁷

Perioada de stabilitate politică, economică și socială a Europei, dar și a unei mari părți a lumii, avea să fie serios zdruncinată de *Marea Criză Economică*, declanșată în Statele Unite ale Americii spre finalul anului 1929 și încheiată abia spre sfârșitul anilor '30. Aceasta a provocat o scădere drastică a creșterii economice la nivel mondial care a durat până în anul 1939, fiind considerată cea mai violentă criză economică pe care a cunoscut-o lumea occidentală. Criza economică s-a manifestat pe o perioadă lungă și într-o formă severă mai ales în Statele Unite ale Americii și în Europa, fiind mai blândă în restul lumii.³⁸ Astfel, în primele luni ale anului 1933, producția industrială a Statelor Unite ale Americii a scăzut cu 37%, iar prețurile cu 33%.³⁹ Criza economică s-a transformat într-o criză socială. Tensiunea mocnea în societatea americană. Astfel numai în anul 1934 au avut loc 1.800 de greve la care au participat 1,5 milioane de muncitori.⁴⁰

Situația socială s-a deteriorat și în Europa unde criza economică debuta în anul 1931.⁴¹ Statele europene au cunoscut o scădere drastică a producției industriale. De asemenea, s-au prăbușit piețele agrare și prețurile la materiile prime, au falimentat numeroase bănci, iar activitate comercială cunoaște și ea un serios recul. Șomajul capătă proporții dramatice și apar puternice tulburări sociale.⁴²

În mod similar, România avea să sufere consecințele nefaste ale Marii Crize Economice. Din cauza scăderii producției economice și a diminuării comerțului extern, statul român a fost nevoit să aplice drastice reduceri salariale în rândul angajaților la stat pentru a diminua deficitul bugetar. În acest sens, între ianuarie 1931 - ianuarie 1933, au fost date trei legi, cunoscute ca fiind cele trei „*curbe de sacrificiu*”, prin care se reduceau salariile personalului bugetar și pensiile de stat cu 10% până la 30%. Speculând acest context legislativ favorabil, patronii din stabilimentele particulare au aplicat și ei reduceri salariale în rândul propriilor angajați.⁴³ De asemenea, au fost efectuate concedieri masive de personal, atât în mediul bugetar, cât și în mediul privat. În 1932 România Mare avea peste 300.000 de șomeri.⁴⁴

Efectele nocive ale crizei economice au stimulat mișcarea sindicală și tulburările sociale, în sensul revendicărilor economice. Totodată, au impulsionat și activitate

³⁷ *Legea asupra sindicatelor profesionale* publicată în Monitorul Oficial nr. 41 din 26 mai 1921 pp. 1419-1425

³⁸ Christina D. Romer, *Great Depression*, 20 decembrie 2003, p.1, https://eml.berkeley.edu/~cromer/Reprints/great_depression.pdf, accesat la data de 27 mai 2021

³⁹ Peter Temin, *The Great Depression*, în *Historical working paper*, nr. 62, November 1994, p.1

⁴⁰ Robert S. McElvaine, *op.cit.*, pp.348-378

⁴¹ Larousse, *Istoria lumii. 7650 date istorice importante*, București, RAO Distribuție, 2016, p.674

⁴² Imanuel Geiss, *Istoria lumii. Din preistorie până în anul 2000*, București, All Educational, 2002, pp.490-491

⁴³ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, Didactică și Pedagogică, R.A., 1996, p.124

⁴⁴ Valentin Bilcea (coordonator), *Istoria românilor. O sinteză cronologică*, București, Meronia, 2015, p.218

partidelor de extremă dreaptă sau de extremă stângă. În mediul sindical românesc, între anii 1929-1933, s-a făcut simțită influența stângii politice, iar în multe dintre conflictele de muncă, care au avut loc ca urmare a reducerilor salariale sau a concedierilor, au fost implicați și activiști politici comuniști sau lideri sindicali de orientare comunistă. Acum au loc intense mișcări de protest în care au alternat grevele economice, grevele politice și mari demonstrații de stradă.. Așa s-a întâmplat în România la Lupeni, în august 1929, pe Valea Prahovei și la Atelierele C.F.R. din Cluj, Iași și, mai ales, la Grivița din București în lunile ianuarie-februarie 1933. Unele dintre ele s-au încheiat cu confruntări violente între armată și protestatari, soldându-se cu morți și răniți. Au loc numeroase condamnări, unele sentințe date de judecători însumând ani grei de închisoare pentru propagandiștii și agitatorii comuniști, dar și pentru participanții la aceste crâncene înfruntări.

În cazul Atelierele C.F.R. Grivița din București documentele Siguranței ne arată că aici se făcea o intensă propagandă comunistă printre lucrători, acestora propunându-li-se să se înscrie în sindicatul condus de liderul Constantin Doncea, în scopul declanșării unor manifestații de amploare pe care agitatorii comuniști o numeau „luptă”. Liderii comuniști făceau apel la solidaritate dând exemplul lucrătorilor feroviari de la Cluj.⁴⁵ Intensificarea agitației și propagandei comuniste în mediul feroviar de la Grivița, dar și din alte ateliere C.F.R. din țară era în strânsă legătură cu presiunea realizată de Comintern prin intermediul liderilor Partidului Comunist din România de la care liderii sindicali primeau îndrumări.⁴⁶ Împuterniciți de Comintern să conducă din spatele frontului mișcarea de la Atelierele CFR Grivița au fost Vasile Luca și Moscu Cohn (Gheorghe Stoica).

Se pare că și Lucrețiu Pătrășcanu a avut un rol important în elaborarea strategiei de luptă grevistă din această perioadă. În decembrie 1931 el participase la Congresul al V-lea al PCR, la Gorkovo, lângă Moscova, unde, probabil, primise indicații cu privire la organizarea unor acțiuni destabilizatoare la adrese regimului social-politic „burghez” din România.⁴⁷ Astfel, în preziua ocupării uzinei electrice a Atelierele CFR, mai exact la data de 14 februarie 1933, Constantin Doncea îi spune unui alt lider sindical comunist, Petre Gheorghe, că pleacă la partid pentru a primi noi instrucțiuni cu privire la planificarea desfășurării acțiunilor viitoare.⁴⁸

De asemenea, un agent de legătură important între Partidul Comunist din România și sindicatele feroviare a fost Gheorghe Gheorghiu-Dej, care lucrase la Căile Ferate Române, dar din anul 1932 devenise șomer. El era plătit de Profintern prin intermediul casierului partidului Moscu Cohn. În ianuarie-februarie 1933 Dej a vizitat mai multe centrale sindicale feroviare din țară prelucrând liderii sindicali de orientare comunistă cu privire la viitoarele acțiuni greviste care se profilau. Se pare că el l-a

⁴⁵ SANIC, C.C. al P.C.R., Colecția 50, dosar 6176, f.13

⁴⁶ *Ibidem*

⁴⁷ Stelian Tănase, *Clienții lui tanti Varvara. Istoriei clandestine*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2008, p. 207

⁴⁸ SANIC, C.C. al P.C.R., Colecția 50, dosar 6176, f.13

informat pe Constantin Doncea că ziua de 15 februarie 1933 era ziua hotărâtă de partid pentru a declanșa greva generală.⁴⁹

În noaptea de 14/15 februarie 1933, autoritățile, fiind informate de faptul că sindicatul comunist de la Atelierele CFR Grivița urmărea să declanșeze greva și ample acțiuni de protest, au procedat la arestarea liderilor sindicali comuniști care erau implicați în planificarea și conducerea acestor acțiuni. În dimineața zilei de 15 februarie, familiile celor arestați s-au dus la Atelierele Grivița pentru a-i determina pe muncitori să înceteze lucrul și să ceară eliberarea liderilor arestați.⁵⁰ Nefiind arestat de autorități, ca urmare a faptului că în noaptea precedentă dormise în alt loc decât cel despre care Siguranța avea cunoștință, liderul sindical comunist Tudor Alexandru sare gardul și pătrunde în incinta Atelierele CFR, susținând un discurs mobilizator în care îi instigă pe muncitori împotriva autorităților.⁵¹ Acesta este momentul în care greva este deturnată complet de la revendicările cu caracter economic, la revendicări cu caracter politic.

În contextul tulburărilor care au urmat greviștii au cerut anularea legii care oficializa starea de asediu, adoptată de Parlamentul României la 4 august 1933.⁵² După modelul revoluției bolșevice, muncitorii feroviari insistau pentru recunoașterea *comitetelor de fabrică* ca reprezentante ale muncitorimii în negocierile cu autoritățile și cu administrația societăților din care făceau parte. De asemenea, au ocupat uzina electrică și au împiedicat pe reprezentanții administrației să mai intre în fabrică. Ceea ce se întâmpla semăna întrucâtva cu declanșarea *insurecției armate* la care făceau referire Marx, Engels și Lenin. Șansele de reușită erau însă inexistente. De altfel, armata a acționat în forță și în dimineața zilei de 16 februarie 1933 a arestat 2.000 de lucrători punând capăt grevei. Ulterior, numărul celor arestați a ajuns la 3.000. În timpul acțiunii au fost uciși 7 muncitori, iar alți 44 au fost răniți.⁵³

Intervenția brutală a forțelor de ordine a fost determinată și de de acțiunea violentă a unor grupuri răzlețe care au spart geamurile mai multor prăvălii în noaptea precedentă și au provocat ostentativ unitățile militare care se aflau în dispozitiv de luptă pe căile de acces din jurul atelierelor. Aceste bande violente au atacat camionetele armatei cu focuri de revolver, pietre și drugi de fier, reușind să deterioreze mai multe vehicule ale armatei.⁵⁴ S-au produs daune materiale și au fost răniți un număr de 20 de gardieni. Un ofițer a fost maltratată violent. Un alt gardian a fost ucis. Totuși, condițiile în care s-a produs moartea acestuia rămân neclare. Autoritățile afirmă că aceste grupuri turbulente erau alcătuite din membri ai tineretului comunist.⁵⁵ Printre ei se aflau și „foarte mulți elevi” care învățau la Liceul „Aurel Vlaicu” din cartierul CFR Grivița. Elevii

⁴⁹ Stelian Tănase, *op.cit.*, p. 209

⁵⁰ SANIC, C.C. al P.C.R., Colecția 50, dosar 6176, f.47

⁵¹ *Ibidem*, f.48

⁵² Marin C. Stănescu, *Stânga politică din România în anii crizei (1929-1933)*, București, Mica Valahie, 2011, p. 285

⁵³ Stelian Tănase, *op.cit.*, p. 204

⁵⁴ SANIC, C.C. al P.C.R., Colecția 50, dosar 6176, f.60

⁵⁵ *Ibidem*, f.51

au aruncat cu pietre în polițiști.⁵⁶ Probabil că în noaptea de 15/16 februarie 1933 comuniștii au fost cei care au dezlănțuit acțiunile violente împotriva forțelor de ordine, iar ulterior, acestora s-au raliat și alți nemulțumiți sau dornici de aventură.

Pentru a întreține starea de nemulțumire la adresa autorităților pe care le incriminau pentru intervenția brutală, agitatorii comuniști lansaseră zvonul că numărul morților din noaptea de 15 spre 16 februarie ar fi fost mai mare de 200.⁵⁷ Potrivit afirmațiilor lor, trupurile celor uciși au fost îngropate pe ascuns de autorități.⁵⁸ Prin această stratagemă, comuniștii doreau să inflameze populația săracă a cartierului CFR Grivița și a cartierelor din vecinătate și să înlăture orice dubiu cu privire la vinovația Partidului Comunist din România în evenimentele tragice din acea noapte, deoarece autoritățile statului „burghez” își dovedeau astfel cruzimea și nevrednicia de a conduce România. Comuniștii doreau să apară ca fiind onești, deoarece încercaseră să înfrunte aceste autorități care se dovediseră lipsite de scrupule și compasiune.

În realitate se pare că Moscova nu fusese mulțumită de rezultatele acțiunii comuniste din România în perioada marilor greve din anii crizei economice. În acest sens, Alexandru Ștefanski-Gorn critica Partidul Comunist din România că n-a reușit să mobilizeze masele populare în mod exemplar, ci numai pe alocuri, cum a fost în cazul grevelor organizate pe Valea Prahovei și la Atelierele CFR Grivița. Chiar și în aceste situații mobilizarea nu ar fi fost exemplară. El afirma că directivele Comitetului Central al PCR „n-au fost înțelese și nici realizate într-o măsură suficientă”. Cauza fiind aceea că „a lipsit o orientare consecventă în vederea grevei generale a ceferiștilor”. Cu alte cuvinte, comuniștii nu au fost stăpâni pe situație căutând să se orienteze în funcție de evoluția evenimentelor. De asemenea, potrivit celor afirmate de Gorn, comuniștii ar fi fost surprinși de concesiile făcute de autorități muncitorilor ceferiști, dar și altor categorii socio-profesionale care erau implicate în diverse conflicte de muncă.⁵⁹ Ei plecaseră în acțiunile lor de la unele idei preconceptuate, care se dovediseră neviabile.

Anii 1929-1933 s-au dovedit o piatră de încercare pentru sistemul politic și economic liberal. Cu toate că el a trecut biruitor peste profunda criză economică mondială, această perioadă a scos la iveală și vulnerabilitățile sistemului economic și ale societății românești. Pe de altă parte, a evidențiat și pericolul bolșevic care era latent, dar exista în societatea românească. Fiind blocată prin lege să se manifeste vizibil în spațiul politic, mișcarea comunistă a găsit mereu pârghii prin care putea să-și facă cunoscut mesajul ideologic. Dintre aceste organizații-paravan făceau parte și sindicatele comuniste, cunoscute sub denumirea de Sindicatele Unitare. Chiar și atunci când ele au fost desființate, comuniștii au continuat munca de propagandă și de agitație prin intermediul așa-numitelor sindicate independente sau chiar în cadrul Confederației Generale a Muncii, care era dominată de social-democrați. Perioada *Marii Crize Economice* a reprezentat pentru Partidul Comunist din România ocazia de a se manifesta în toată plenitudinea sa în cadrul sindical. Aici putea să-și facă cunoscute ideologia și

⁵⁶ *Ibidem*, f.57

⁵⁷ *Ibidem*, f.58

⁵⁸ *Ibidem*, f.69

⁵⁹ SANIC, C.C. al P.C.R., Administrativ-Politică, dosar 4/1933, f.35

programul de acțiune. Comuniștii au fost foarte vocali în cadrul conflictelor de muncă căutând pe cât posibil să le deturneze de la revendicările economice spre revendicările de ordin politic.

În concluzie, deși rolul primordial în mișcarea sindicală din Europa l-a avut curentul social-democrat, mișcarea comunistă a jucat și ea un rol semnificativ în viața sindicală de la sfârșitul deceniului trei și începutul deceniului patru al secolului XX. Acțiunile ei au fost vizibile și, în mod categoric, nu pot fi subestimate. Constatăm chiar anumite manifestări ostentative ale mișcării comuniste în spațiul sindical, mai ales în timpul grevelor cu caracter politic și în timpul luptelor de stradă. Acestea au fost favorizate de Marea Criză Economică, care a stimulat efervescența mișcării sindicale și tumultul vieții sociale, mai ales a categoriilor socio-profesionale dependente de un venit modest sau chiar nesigur. Nemulțumirea se generalizase în societate pe fondul înrăutățirii situației socio-economice a majorității populației. În această conjunctură, dominată de nesiguranță, mișcarea comunistă, deși era interzisă în unele țări europene, printre care și în România, a profitat și a acționat în consecință, deoarece acum se ivise un context favorabil care-i permitea să se manifeste aproape zgomotos.

Pe de altă parte, regimul politic liberal conjugat cu un sistem de ordine publică funcțional și riguros, mentalul colectiv dominat de percepția socială liberală, care nu era refractar față de autoritatea statului, și respectul colectiv față de cadrul politic și legislativ al statului a împiedicat dezvoltarea curentului comunist în mediul muncitoresc și în cadrul sindical, menținându-l la cote minime. Totuși, chiar și în acel context istoric, el nu ar fi trebuit să fie desconsiderat. Perioada crizei economice s-a dovedit o lecție din care a tras învățăminte atât statul liberal, cât și mișcarea comunistă de sorginte sovietică.

Referințe bibliografice

Fonduri arhivistice

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (SANIC), fond C.C. al P.C.R., Secția Administrativ-Politică

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (SANIC), fond C.C. al P.C.R., Colecția „Documente elaborate de organele represive despre activitatea P.C.R. și a organizațiilor de masă revoluționare” (Colecția 50)

Lucrări generale

Bilcea, Valentin, (coordonator), *Istoria românilor. O sinteză cronologică*, București, Meronia, 2015

Davies, Norman, *O istorie a Europei*, București, Editura RAO, 2015

Geiss, Imanuel, *Istoria lumii. Din preistorie până în anul 2000*, București, All Educational, 2002

Kitchen, Martin, *O istorie a Germaniei moderne de la 1800 până în prezent*, București, Humanitas, 2021

Larousse, *Istoria lumii. 7650 date istorice importante*, București, RAO Distribuție, 2016

McElvaine, Robert S., *The Great Depression. America, 1929-1941*, New York, Three Rivers Press, 2009

Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Paideia, 1999

Scurtu, Ioan, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, Didactică și Pedagogică, R.A., 1996

Stănescu, Marin C., *Moscova, Cominternul, Filiera Comunistă, Balcanică și România (1919-1943)*, București, Silex, 1994

Stănescu, Marin C., *Stânga politică din România în anii crizei (1929-1933)*, București, Mica Valahie, 2011

Lucrări speciale

Beaumont, Thomas, *Fellow Travellers. Communist Trade Unionism and Industrial Relations on the French Railway, 1914-1939*, Liverpool, Liverpool University Press, 2019

Iliescu, Octavian, Diaconescu, D.A., *Codul de ședință al judecătorului de muncă*, Craiova, Editura Scrisul Românesc

Ioanițescu, D. R., *Istoricul legislației muncii în România. Regimul muncii de la Regulamentul Organic până în prezent*, București, 1919

Ioanițescu, D. R., *Istoricul organizării sindicale din România. Codul sindicalismului român 1921. Noul cod al sindicalismului 1945*, București, 1945

Radu, Sorin, *Ion Flueraș (1882-1953). Social-democrație și sindicalism*, ediția a II-a, revizuită, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2021

Riconte, Toma *Mișcarea sindicală. Sindicalismul reformist. Sindicalismul revoluționar*, Editura Curierul Judiciar, 1930

Stănescu, Marin C., *Mișcarea muncitorească din România în anii 1921-1924*, București, Editura Politică, 1971

Tănase, Stelian, *Clienții lu' tanti Varvara. Istorii clandestine*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2008

Articole publicate

Didry, Claude, *The Institutional Foundations of „Labor Conventions” in France between the Wars*, în *Historical Social Research*, vol.40, nr.1 (151), 2015, pp.42-61

Durgan, Andrew, *Sindicalismo y marxismo en Cataluña 1931-1936. Hacia la fundación de la Federación obrera de Unidad Sindical*, în *Historia Social*, nr. 8, 1990, pp.29-45

Temin, Peter, *The Great Depression*, în *Historical working paper*, nr. 62, November 1994, p.1-49

Mironov, Alexandru-Murad, *Grigore Trancu-Iași și „Protecția muncii naționale”. Politica social interbelică între naționalism și combaterea șomajului*, în *Revista Transilvania*, nr. 10-11, 2014, pp.64-72

Surse electronice

Romer, Christina D., *Great Depression*, 20 decembrie 2003,

[https://eml.berkeley.edu/~cromer/Reprints/great depression.pdf](https://eml.berkeley.edu/~cromer/Reprints/great%20depression.pdf), pp. 1-16, accesat la data de 27 mai 2021

Pătrașcu, Denisa, *Contractul colectiv de muncă la nivel național o piedică temporară pentru guvern*, 21 februarie 2011, [https://denisapatrascu.com/2011/02/21/contractul-colectiv-de-](https://denisapatrascu.com/2011/02/21/contractul-colectiv-de-munca-la-nivel-national-o-piedica-temporara-pentru-guvern/)

[munca-la-nivel-national-o-piedica-temporara-pentru-guvern/](https://denisapatrascu.com/2011/02/21/contractul-colectiv-de-munca-la-nivel-national-o-piedica-temporara-pentru-guvern/), accesat la data de 14.05.2021

International Federation of Trade Unions, 23.05.2021

https://en.wikipedia.org/wiki/International_Federation_of_Trade_Unions, accesat la data de 27.05.2021